

Artur Ogłędzki

Godność człowieka w nauczniu Jana Pawła II podczas pielgrzymek do Ojczyzny

---

Studia Włocławskie 7, 49-59

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ARTUR OGLĘDZKI

GODNOŚĆ CZŁOWIEKA W NAUCZANIU JANA PAWŁA II PODCZAS PIELGRZYMEK DO OJCZYZNY

Zdecydowana większość komentatorów pontyfikatu Jana Pawła II jest zgodna co do tego, że prawda o człowieku jest jednym z najważniejszych elementów jego nauczania. W wywiadzie udzielonym V. Messoriemu wyznał on, że problem człowieka zawsze go interesował, a zwłaszcza od momentu wejścia na drogę powołania kapłańskiego stał się dla niego „centralnym tematem duszpasterskim”.¹ Z tych zainteresowań i przemyśleń powstały prace *Osoba i czyn* oraz *Miłość i odpowiedzialność*.

Podczas wizyty *ad limina apostolorum* polskich biskupów w Rzymie w 1993 r. Papież powiedział: „Jedną z podstawowych treści nowej ewangelizacji jest nie tylko prawda o Bogu, ale również pełna prawda o człowieku oparta na Ewangelii”.² Wiele papieskich wypowiedzi nie pozostawia żadnych wątpliwości, że głoszenie prawdy o człowieku pragnie on uczynić jednym z zasadniczych zadań Kościoła. Papieski personalizm jest jednak zagadnieniem bardzo szerokim i wieloaspektowym. Dlatego w niniejszej refleksji zatrzymamy się tylko nad zagadnieniem godności osoby ludzkiej,³ odwołując się do niektórych wypowiedzi papieskiego nauczania w wybranych dokumentach oraz przemówieniach i homiliach wygłoszonych do Polaków.

* * *

Encyklopedia katolicka godność osoby ludzkiej określa jako „szczególną wartość człowieka jako osoby pozostającej w relacjach interpersonalnych (ostatecznie do osoby Boga)”.⁴ Właśnie owa „szczególna wartość” stała się jednym z centralnych tematów apostolskiego nauczania całego pontyfikatu Jana Pawła II. Podkreślenie godności osoby ludzkiej okazało się konieczne ze względu na doświadczenie zasadniczej pogardy dla życia ludzkiego, z którą ludzkość spotkała się w XX wieku w sposób przedtem niespotykany.

Godność człowieka wynika z jego osobowej natury. Człowiek jest „kims”, nie „czymś”. Jest podmiotem istnienia i działania. Przewyższa swoją godnością wszystko, co stanowi świat przyrody, i zajmuje w nim centralną pozycję. Istotną cechą osobowej natury człowieka jest jego autodeterminizm. Człowiek, jako byt dynamiczny, spełnia się w wolności i poznaniu. Przyjęcie takiej ontologicznej koncepcji człowieka uzasadnia w pełni uznanie jego szczególnej godności.

Jan Paweł II, wychodząc od człowieka jako podmiotu doświadczającego świata i samego siebie „od wewnątrz”, na drodze refleksji nad własnym poznaniem, prowadzi nas do uznania człowieka jako osoby – jedynej istoty pośród świata istniejącej podmiotowo, transcendującej świat przez prawdę.⁵

Owo „docieranie do prawdy” stanowi o godności i osobowej podmiotowości człowieka, wręcz o samym człowieczeństwie, gdyż dążenie to jest związane „z samą naturą ludzkiego umysłu”. Życie nie byłoby warte przeżywania, nie byłoby godne osoby ludzkiej, gdyby nie było związane z poszukiwaniem pełnej wewnętrznej prawdy ludzkiego istnienia, która jest dostępna także dla rozumu. „Im dalej sięga wysiłek związany z poznaniem, czyli odkryciem prawdy o przedmiotowej rzeczywistości, tym bardziej pogłębia się racja ludzkiej podmiotowości”,⁶ a tym samym godności osoby ludzkiej.

Oprócz poznania, wyrazem godności osoby ludzkiej i jej podmiotowości jest również wolność. Jan Paweł II mówi, że „wolność jest dana człowiekowi od Boga jako miara jego godności”. Wolność bowiem w antropologii Jana Pawła II jest tą rzeczywistością, która odsłania człowieka jako osobowy podmiot, a którą Papież akcentuje w sposób szczególny „jako charakterystyczny moment bytu osobowego i jego autonomii”.⁷ W antropologii Jana Pawła II wolność jest rzeczywistością, która odsłania człowieka jako osobowy podmiot, a którą Papież akcentuje w sposób szczególny, jako bardzo ważny moment bytu osobowego i jego egzystencji.

Wszystkie przejawy egzystencji człowieka jako osoby są zarazem uzasadnieniem dla jego godności. Tzw. godność naturalna jest konsekwencją faktu, że tylko człowiek jest podmiotem i osobą: bytem świadomym i wolnym, zdolnym do poznania prawdy i wrażliwym na dobro, posiadaczem sumienia, może kształtować i finalizować swą ludzką twarz.⁸

Podczas przemówień wygłoszonych w Polsce Jan Paweł II mocno podkreślał, że godność należy przyznać każdej osobie ludzkiej, niezależnie od tego, kim jest i jaka jest. Tę godność osobową człowiek nabywa z chwilą zaistnienia osoby, jest więc wrodzona, niezbywalna i trwałą oraz dotyczy

wszystkich ludzi. Ale Jan Paweł II mówi także o godności osobowościowej, która jest nabyta przez wychowanie i pracę nad sobą i w związku z tym może być również utracona. Kiedy Papież odwołuje się do pojęcia godności, to najczęściej czyni to w odniesieniu do tej pierwszej, ze względu na jej uniwersalny charakter dotyczący każdego człowieka.

Uznanie godności osoby ludzkiej posiada wielorakie konsekwencje. Przede wszystkim nigdy osoba nie może stać się środkiem do osiągnięcia jakiegoś celu, ale zawsze ona sama może być celem. Również z powodu niesionej w sobie godności osoba nie może kierować się do jakiegoś bytu nieosobowego, by w nim szukać spełnienia siebie. Prawda ta, choć może nie zawsze była tak nazywana, to jednak od początku historii była obecna w myśli ludzkiej.

Prostą konsekwencją wcześniejszych stwierdzeń jest prawda często przewijająca się w nauczaniu Jana Pawła II o prymacie „być” nad „mieć”. Papież nie neguje potrzeby rzeczy materialnych dla życia ludzkiego. Materialny wymiar istnienia człowieka zdaje się być do tego stopnia oczywisty, że nie podejmuje tego tematu zbyt często. Podkreśla jednak, że zawsze chodzi o osoby, a o rzeczy materialne tylko ze względu na osoby.

W nauczaniu Jana Pawła II o człowieku zdecydowane pierwszeństwo w uzasadnieniu jego koncepcji personalistycznej należy przypisać myśleniu religijnemu, choć nie wolno lekceważyć także argumentów filozoficznych.

Na płaszczyźnie teologicznej uzasadnienie godności ludzkiej dokonuje się poprzez odwołanie do tajemnicy stworzenia i tajemnicy odkupienia. Zdaniem Jana Pawła II przyjęcie nieskończonej godności człowieka z racji jego stworzenia przez Boga, odkupienia i współpracy z Boską ekonomią jest punktem kryształacyjnym chrześcijańskiej wizji świata. Człowiek to Dziecko Boże, to *homo Dei* w sensie ontycznym, moralnym i prakseologicznym. Bóg, który stworzył człowieka „pośrodku widzialnego świata”, ujmuje go w centrum swoich zamysłów, miłuje go, stworzył go całym Sobą – swoim Słowem, samodarem i czynem rąk, uczynił go istotą osobową, najgodniejszą. Stworzo- ność i zależność od Stwórcy i Pana ukazuje istotę człowieka, jego egzystencję, ograniczoność, nicość, grzeszność. Stwórca jest obecny w samym środku życia ludzkiego: fizycznego, biologicznego, moralnego, społecznego i duchowego. W ujęciu papieskim, Bóg Stwórca jest niejako „wkomponowany” w dzieje człowieka, w rozumienie jego życia, dziejów i historii. Człowiek stworzony i umiłowany przez Boga – to pierwszy powód przyznania człowiekowi niezwykłej godności, która niejednokrotnie może prowadzić nawet do zdziwienia wobec jego tajemnicy. Tę bezinteresowność Boga w dziele stwarzania człowieka podkreślił mocno Jan Paweł II w homilii wygłoszonej do chorych

w 1987 r. w Warszawie: „Bóg potwierdza tę pierwszą miłość, która objawiła się w stworzeniu: oto Bóg, który umiłował świat. Dlatego, że umiłował – stworzył”.⁹

Drugim uzasadnieniem wyjątkowej godności osoby ludzkiej w nauczaniu Jana Pawła II jest idea stworzenia człowieka na obraz i podobieństwo Boga. „Obraz i podobieństwo do Boga” w myśli Jana Pawła II uwidacznia się m.in. w ludzkiej zdolności do poznania prawdy, w możliwości kierowania swoim losem, czyli w wolności, która jest także darem od Boga. Ten sposób rozumienia obrazu Boga był mocno akcentowany w teologii tomistycznej. W pojęciu tym mieści się także stwierdzenie podmiotowości człowieka, co jest mocnym fundamentem uzasadnienia godności człowieka.

Idea człowieka jako „obrazu Boga” zawarta w przesłaniu papieża Polaka stanowi wysoko rozwiniętą antropologię teologiczną i wyrasta z opisu stworzenia w Księdze Rodzaju (1, 27).¹⁰ Według niej już w stworzeniach spotykamy widoczne ślady stwórczej ręki Boga, lecz w człowieku dopiero jest to pełny obraz. Człowiek ma jakby „częstkę” Boga. Bóg się w nim odbija. Człowiek jest w pewnym sensie podobny do Boga. Odzwierciedla najpierw Boga w swojej duszy, w swoim umyśle, rozumności, w swej woli, miłości, wolności i godności. Obraz Boży odbija się także w działaniach i poprzez sprawczość ludzką: w postępowaniu, dziełach, czynach, pracy, przetwarzaniu świata, szeroko pojętej twórczości ducha ludzkiego.¹¹

Obraz Boży oznacza także, iż człowiek reprezentuje Boga w stosunku do stworzeń niższych, przy czym sam ma się stale doskonalić i rozwijać. Powinien Boga i Jego dzieło poznawać i zgłębiać. Świat jest powierzony człowiekowi jako królowi stworzenia i panu historii. Rozważając w Gdańsku tajemnicę stworzenia człowieka i analizując tekst tradycji Elohistycznej, Papież mówi: „Słowa Księgi Rodzaju zawierają nie tylko pierwszy nakaz Boga. Noszą one w sobie równocześnie znamię Jego upodobania. Stwórczej radości: »A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre« (Rdz 1, 31)”.¹² O ile po zakończeniu każdego dnia stworzenia Bóg „widział, że wszystko, co uczynił, było dobre (por. Rdz 1, 3.10.12.18.21.25), to po stworzeniu człowieka w dniu szóstym: »widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre« (Rdz 1, 31). »Bardzo dobre« było dzieło stworzenia, cały ów widzialny kosmos, ukoronowany zaistnieniem człowieka: żywego obrazu Stwórcy”.¹³ Cały świat ma zatem charakter antropocentryczny (por. KKK, nr 12). Dzięki obrazowi Bożemu człowiek ma centralne miejsce w całej rzeczywistości. Streszcza on w sobie cały świat i jego dzieje.

Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: „Czymże jest człowiek?”¹⁴ które za psalmistą stawia Jan Paweł II, wyraża podziw nad człowiekiem jako

dziełem Stwórcy. Wymaga on niejako wejścia do jego wnętrza, gdzie wszystkie zewnętrzne akty działalności człowieka mają swój początek i przyczynę. Pozwala to uchwycić istotne właściwości osoby ludzkiej, jak rozumność i wolność, stanowiące o jej godności.¹⁵ Wnętrze człowieka koncentruje się wokół prawdy i dobra. Życie, zwane życiem duchowym (wewnętrznym), wyróżnia osobę nie tylko od rzeczy, ale także od zwierząt. Człowiek poznaje bowiem, że różni się od całego świata przyrody, nad którym panuje. Choć w wielu sprawach jest, z racji swej przygodności, uzależniony od świata, to jednak przekracza go swoimi siłami i władzami duchowymi. Jak zauważa Papież, „Mądrość Boża, potwierdzając tę prawdę o ludzkiej istocie, równocześnie wpisała się w człowieczeństwo jako prawo odwieczne. Prawo to jest wyrazem Bożej troski o »drogi« człowieka, o »drogi« ludzkiej moralności”.¹⁶ Bóg stwarzając człowieka nie tylko powołał go do życia materialnego, ale człowiek zaistniał w świecie również duchowo, moralnie, dziejowo, a wreszcie eschatycznie. Człowiek jest wiecznym „korelatem” Boga, a więc ma Go uznać, przyjąć Jego prymat, okazać miłość i wdzięczność oraz słuchać Jego woli jako zasady kontynuacji i rozwoju stworzenia. „Moralność jest miarą właściwą człowieczeństwu. W niej i przez nią człowiek realizuje siebie, gdy czyni dobrze; gdy postępuje źle, niszczy ład moralności w sobie samym, a także w międzyludzkim i społecznym zasięgu swego bytowania”.¹⁷

Z rzeczywistością człowieka jako obrazu Boga łączy się społeczny wymiar osoby ludzkiej, gdyż obraz i podobieństwo Boże nie zamyka się tylko do indywidualnej niepowtarzalności osoby ludzkiej, ale wypowiada się także w swoistej, dyskretnie w nią wpisanej relacyjności, czyli zdolności odniesienia do innej osoby. Zdolność ta stanowi podstawę do budowania „komunii osób”, przez którą odzwierciedla się to, iż człowiek jest obrazem Bożym nie tylko przez swe człowieczeństwo, ale także przez zdolność tworzenia wspólnoty.

Życie podobne do życia Boga wyraża się również w powołaniu do nieśmiertelności, a także przez postępowanie poddane wymogom prawdy.¹⁸ Jest to przede wszystkim prawda ludzkiej moralności, prawda ludzkiego postępowania. Prawda ta w chwili stworzenia została wpisana w serce człowieka. Owo wpisanie prawdy w serce ludzkie Jan Paweł II wiąże ze stworzeniem człowieka na obraz i podobieństwo Boga.¹⁹ Prawda wpisana w serce człowieka jest darem Stwórcy i przejawem istnienia jako obrazu Boga. Ta prawda stanowi kolejną podstawę godności człowieka – obrazu Boga.

Szczytem objawienia prawdy o godności człowieka jest osoba Jezusa Chrystusa Syna Bożego. „To właśnie Chrystus, Jezus Chrystus [...] objawił człowiekowi jego godność!”²⁰ Prawdę tę Jan Paweł II wyraził bardzo dobit-

nie podczas swojej pierwszej pielgrzymki do Polski, gdy na placu Zwycięstwa w Warszawie wołał: „Człowiek nie może siebie sam do końca zrozumieć bez Chrystusa. Nie może zrozumieć, ani kim jest, ani jaka jest jego właściwa godność”.²¹ Słowa te są bezpośrednim nawiązaniem do wypowiedzi soborowej z Konstytucji *Gadium et spes*: „Tajemnica człowieka wyjaśnia się naprawdę dopiero w tajemnicy Słowa Wcielonego”.²² W myśli Jana Pawła II osoba Chrystusa, a nie tylko prawda o Chrystusie, została uznana jako warunek *sine qua non* dla pełnego zrozumienia godności człowieka.

Poprzez doświadczenie grzechu człowiek znalazł się w „sytuacji beznadziejnej klęski”. Taki stan rzeczy domagał się kolejnej interwencji Boga. Została ona urzeczywistniona w tajemnicy odkupienia. W nauczaniu Jana Pawła II odkupienie zmierza przede wszystkim do przywrócenia człowiekowi utraconej przez grzech godności.

Tajemnica odkupienia u Jana Pawła II łączy się nierozzerwalnie z tajemnicą wcielenia. Chrystus objawia człowieka człowiekowi zarówno przez tajemnicę wcielenia, jak i odkupienia. Po linii tych dwóch wielkich tajemnic kroczy papieska refleksja nad godnością człowieka w świetle osoby Chrystusa.

Pierwszym potwierdzeniem godności człowieka jest wcielenie Chrystusa. W nauczaniu Jana Pawła II można wyróżnić trzy charakterystyczne sposoby uzasadnienia wartości osoby ludzkiej w świetle prawdy o Bogu, który stał się człowiekiem. Wcielenie jest na pierwszym miejscu potwierdzeniem prawdy stworzenia, prawdy o „Bożym wybraniu”, o absolutnie bezinteresownym Bożym wybraniu, a zatem także o uobecnionej w akcie tegoż wybrania Bożej miłości względem człowieka.²³

Jest również potwierdzeniem prawdy o człowieku jako stworzonym na obraz i podobieństwo Boga.²⁴ Po drugie, wcielenie, przez sam fakt przyjęcia przez Syna Bożego ludzkiej natury za swoją własną, świadczy również o „szczególnej godności natury stworzonej”.²⁵ Trzecim wreszcie charakterystycznym wyrazem papieskiego myślenia o człowieku w świetle tajemnicy wcielenia jest jego przekonanie, które nawiązuje do wypowiedzi zawartej w soborowej konstytucji *Gadium et spes*, cytowanej także w programowej encyklice *Redemptor hominis*: „On, Syn Boży, przez wcielenie zjednoczył się jakoś z każdym człowiekiem”.²⁶ Zjednoczenie Chrystusa z każdym człowiekiem jest jego szczególnym wyróżnieniem. Ta prawda stanowi podstawę do uznania człowieka za tego, któremu Kościół ma służyć, który ma stać się „drogą Kościoła”.

Do prawdy o zjednoczeniu Chrystusa z każdym człowiekiem Jan Paweł II nawiązuje zawsze, ilekroć mówi o obdarowaniu człowieka przez Boga już

nie czymś (np. istnieniem, wolnością, nieśmiertelnością itp.), ale samym sobą, swoim życiem. „To życie jest w Nim. Przyniósł je z sobą na świat, stając się człowiekiem, jako dar Ojca. Pragnieniem Chrystusa jako Dobrego Pasterza jest dzielić się tym życiem, obdarowywać nim człowieka”.²⁷

Prawda o godności człowieka odsłania się jednak „do końca” dopiero w świetle tajemnicy odkupienia.²⁸ Dokonując pewnego uproszczenia w papieskim odsłanianiu prawdy o człowieku, który stoi w obliczu dzieła odkupienia, można wyróżnić trzy zagadnienia: godność człowieka w świetle objawionej przez Chrystusa miłości Ojca, w świetle tajemnicy nowego stworzenia oraz w świetle powołania do uczestnictwa w życiu Boga.

Jeśli Chrystus pozwala człowiekowi do końca zrozumieć, jaka jest jego godność, to czyni to przede wszystkim przez ostateczne objawienie miłości Boga względem człowieka. Jest to jeden z zasadniczych i najważniejszych wątków nauczania Jana Pawła II. Trzeba jednak podkreślić, że wyrażenie „zrozumieć godność” musi być tu rozumiane w sposób szczególny. Człowiek jest w stanie zrozumieć swoją godność o tyle, o ile jest w stanie zrozumieć miłość objawioną przez Chrystusa. Rozpoznana miłość Boga staje się najbardziej podstawowym i najważniejszym sposobem uzasadnienia dla godności człowieka.

Zasadnicza bezinteresowność miłości Boga potwierdzająca prawdę o niezwykłej wartości w oczach Bożych została objawiona zwłaszcza w tajemnicy krzyża, do którego Ojciec Święty nawiązuje bardzo często. „Krzyż przypomina nam cenę naszego zbawienia. Mówi o tym, jak wielką wartość ma w oczach Bożych człowiek – każdy człowiek! – skoro Bóg umiłował go aż po krzyż: Czy można pozostać obojętnym wobec takiego dowodu miłości?”²⁹ Dostrzeżenie godności człowieka objawionej w tajemnicy krzyża posiada duże znaczenie, gdyż wykracza zdecydowanie poza analizę filozoficzną. Tajemnica krzyża ma charakter uniwersalny, obejmuje każdego człowieka. W krzyżu możemy więc znaleźć źródło godności, która przynależna jest każdemu. Miłość objawiona w krzyżu, z którą Papież często łączy tajemnicę Najświętszego Serca Jezusowego, miłość obejmująca każdego człowieka „pomimo grzechu człowieka, pomimo wszystkich grzechów i niewierności, jakie wypełniają dzieje ludzkości na ziemi”,³⁰ jest potwierdzeniem i przypiecztowaniem pierwotnego wyboru człowieka przez Boga – wyboru dokonanego wyłącznie ze względu na człowieka. Uniwersalny charakter tego wybrania czyni widocznym fakt, że „nie żadna ludzka wielkość jest powodem tego wybrania, ale tylko miłość”.³¹

Znakami potwierdzającymi miłość Boga, a więc również niezwykłą godność osoby ludzkiej, są, oprócz tajemnicy krzyża, sakramenty Kościoła,

wśród których w nauczaniu papieskim w Polsce szczególne miejsce zajmuje Eucharystia. Jest ona rzeczywistością, w której Bóg pozostawił pamiątkę swojego krzyża i w której daje siebie w swoim Ciele i Krwi. Wielokrotnie Ojciec Święty powracał do tego zagadnienia. Mówiąc o Eucharystii, nie tylko pouczał, ale zarazem prowadził słuchaczy do kontemplowania razem z nim Eucharystii, by wyzwolić w nich owo „wielkie zdumienie wiary nie tylko nad tajemnicą Boga i Jego miłości bezgranicznej, lecz również nad tajemnicą człowieka. [...] Jak wielką wartość ma w oczach Bożych człowiek, skoro Bóg karmi go swoim ciałem!”.³²

Trzecim znakiem objawiającym i potwierdzającym miłość Boga Ojca, bardzo wyraźnie obecnym w papieskim orędziu wygłoszonym podczas pielgrzymek do Polski, jest dar Ducha Świętego jako bezpośredni owoc tajemnicy paschalnej. W encyklice *Dominum et Vivificantem* Jan Paweł II napisał, że „w Duchu Świętym życie wewnętrzne Trójjedynego Boga staje się całkowitym darem, wymianą wzajemnej miłości pomiędzy osobami”.³³ Wobec tego, jeśli Trzecia Osoba Boska, określona jako „wymiana miłości”, została udzielona człowiekowi, to wraz z Nią człowiek został obdarowany i potwierdzony w doświadczeniu „bycia umiłowanym przez Boga”.³⁴

Dar Ducha Świętego znajduje się jakby na pograniczu także innego zagadnienia bezpośrednio związanego z godnością człowieka objawioną w świetle tajemnicy odkupienia, a mianowicie z zagadnieniem nowego stworzenia. „Odkupienie jest nowym stworzeniem”.³⁵ „Nowe stworzenie” jest przemianą bytową, jaka dokonuje się w człowieku jako owoc odkupienia. Dzieje się to dzięki mocy Ducha Świętego, który przynosi synostwo Boże. Ta prawda jest często podkreślana przez Jana Pawła II.³⁶

Tajemnica usynowienia prowadzi do kolejnego, trzeciego sposobu uzasadnienia godności osoby ludzkiej widzianej z perspektywy tajemnicy odkupienia. Wprowadzenie człowieka w rzeczywistość synostwa Bożego otwiera mu drogę do tej tajemnicy, którą Ojciec Święty nazywa uczestnictwem w życiu Bożym. Decydujące znaczenie posiada w tym względzie sakrament Chrztu. „»Zanurzenie w wodzie«, które jest znakiem wezwania do uczestnictwa w życiu Trójcy Przenajświętszej, jest równocześnie niezastąpionym sprawdzianem godności każdego człowieka. [...] Człowiek musi posiadać niezwykłą godność, skoro został wezwany do uczestnictwa w życiu Boga samego”.³⁷ Uczestniczenie w życiu Boga w konkretnej sytuacji ludzkiej egzystencji wyrazi się w wielu postaciach. Wyrazi się ono w doświadczeniu wolności i wyzwolenia,³⁸ w zdolności poznawania i miłowania Ojca, pomimo że pozostaje dostępny dla zmysłów jedynie pośrednio poprzez swoje dzieła,³⁹ w powołaniu do nieśmiertelności i życia wiecznego,⁴⁰ w uzdolnie-

niu człowieka do nieustannego pokonywania swoich słabości i kształtowania siebie na obraz Boga.⁴¹ Przede wszystkim uczestnictwo w życiu Boga wyrazi się w przywróceniu dzięki odkupieniu zdolności miłowania na obraz i podobieństwo miłości Boga.

* * *

Zagadnienie godności osoby ludzkiej należy niewątpliwie do najważniejszych tematów papieskiego orędzia o człowieku. Papież widzi godność w różnych aspektach, podkreślając, iż pełną prawdę o godności osoby ludzkiej możemy odnaleźć dopiero w tajemnicy Chrystusa. Uznanie godności osoby ludzkiej rodzi wielorakie konsekwencje. Wśród nich należy wymienić m. in. żądanie bezwzględnego szacunku dla ludzkiego życia, szacunek dla ludzkiej pracy. Godność człowieka jest tak mocno związana z osobą Jezusa Chrystusa, iż poniżanie godności czyjejs lub własnej jest również wyrazem lekceważenia Syna Bożego.

PRZYPISY

¹ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994, s. 149.

² Jan Paweł II, *Jesteśmy świadkami walki o człowieka. Przemówienie do biskupów polskich podczas wizyty „ad limina apostolorum”*, 15 I 1993, „Chrześcijańskie” 23(1993), nr 1, s. 180.

³ C. Bartnik, *Personalizm*, Lublin 2000, s. 161.

⁴ Z. Chlewiński, Z. Zalewski, *Godność*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 5, Lublin 1989, s. 1231.

⁵ Jan Paweł II, *Przemówienie do przedstawicieli świata nauki*, Lublin 9 VI 1987, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, Kraków 1999, s. 398: „Poprzez refleksję nad własnym poznaniem człowiek objawia się samemu sobie jako jedyne jestestwo pośród świata, które widzi się »od wewnątrz«, związane poznana prawdą – związane, a więc także »zobowiązane« do jej uznania, w razie potrzeby także aktami wolnego wyboru, aktami świadectwa na rzecz prawdy. Jest to uzdolnienie do przekraczania siebie w prawdzie. Poprzez refleksję nad własnym poznaniem człowiek odkrywa, że sposób jego bytowania w świecie jest nie tylko całkowicie różny od wszystkiego innego pośród świata, lecz że jest także wyróżniony, nadrzędny wobec wszystkiego innego w jego obrębie. Człowiek zauważa po prostu, że jest osobowym podmiotem, osobą. Staje oko w oko wobec swej godności!”.

⁶ Tamże.

⁷ J. Czarny, *Człowiek odkupiony przez Chrystusa – kim jest? (Nauczanie kard. Karola Wojtyły)*, „Colloquium Salutis” 15(1983), s. 176.

⁸ S. Kowalczyk, K. Wojtyła: *Personalizm tomistyczno-fenomenologiczny*, w: S. Kowalczyk, *Człowiek w myśli współczesnej. Filozofia współczesna o człowieku*, Warszawa 1990, s. 439-440.

⁹ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. dla chorych transmitowanej przez radio*, Warszawa 14 VI 1987, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 538.

¹⁰ Ta teologiczna kategoria rozumienia człowieka jako „obrazu Boga”, jak również wynikająca z analizy filozoficznej i teologicznej przekonanie, że „osobowa godność jest niezniszczalna

własnością każdej istoty ludzkiej” (ChL, nr 37) są szczególnym motywem dla Kościoła, by stawał w obronie praw człowieka także w środowiskach, które znalazły się pod silnym wpływem ideologii, gdzie przynależność do określonej grupy zacierала świadomość powszechnej ludzkiej godności (CA, nr 22; por. EV, nr 59). Odrzucenie więc prawdy o człowieku, płynącej z opisu stworzenia, nie tylko odbiera człowiekowi sens życia, ale prowadzi do bezsensownej w świetle wiary jego koncepcji, która jest charakterystyczna dla cywilizacji typu konsumpcyjnego, programowo przekreślającej transcendentny wymiar osoby ludzkiej.

¹¹ Jan Paweł II, *Homilia w czasie liturgii słowa*, Sosnowiec 14 VI 1999, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 1149: „W ten sposób człowiek potwierdzał siebie jako istotę Bogu podobną, obdarzoną nie tylko zdolnością poznawania prawdy, ale także zdolnością tworzenia piękna”.

¹² Tenże, *Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. odprawionej dla świata pracy*, Gdańsk 12 VI 1987, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 491.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Por. K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1982, s. 79.

¹⁶ Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej matki Bolesławy Lament*, Białystok 5 VI 1999, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 643.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w czasie Mszy św.*, Olsztyn 6 VI 1991, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 667: „Człowiek jest stworzony na jego [Boga] obraz i podobieństwo. Dlatego właśnie całe ludzkie postępowanie poddane jest wymogom prawdy”.

¹⁹ Tenże, *Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej matki Bolesławy Lament*, Białystok 5 VI 1999, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 643.

²⁰ Tenże, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na placu przed katedrą*, Gniezno 3 VI 1997, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 911.

²¹ Tenże, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na placu Zwycięstwa*, Warszawa 2 VI 1979, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 22-23.

²² GS, nr 22.

²³ Por. Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Błoniach*, Kraków 15 VI 1999, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 1158.

²⁴ Tenże, *Przemówienie do młodzieży akademickiej zgromadzonej przed Kościołem św. Anny*, Warszawa 3 VI 1979, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 29.

²⁵ Tenże, *Homilia w czasie liturgii słowa*, Zamość 12 VI 1999, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 1118.

²⁶ GS, nr 22. Por. RH, nr 13.

²⁷ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Błoniach*, Kraków 15 VI 1999, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 1158.

²⁸ Por. Tenże, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w katedrze*, Warszawa 16 VI 1983, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 216.

²⁹ Tenże, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na wzgórzu „Kaplicówka”*, Skoczów 22 V 1995, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 846.

³⁰ Tenże, *Homilia w czasie Mszy św.*, Płock 7 VI 1991, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 697-698.

³¹ Tamże.

³² Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na zakończenie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego*, Wrocław 1 VI 1997, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 880.

³³ DV, nr 10.

³⁴ Jan Paweł II, *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do przedstawicieli laicku*, Olsztyn 6 VI 1991, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 674.

³⁵ Tenże, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w katedrze*, Warszawa 16 VI 1983, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 215.

³⁶ Por. Tenże, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w kaplicy Cudownego Obrazu*, Częstochowa 13 VI 1987, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 506.

³⁷ Tenże, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Błoniach*, Kraków 9 VI 1979, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 199.

³⁸ Por. Tenże, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry*, Częstochowa 19 VI 1983, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 272.

³⁹ Por. Tenże, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej przed sanktuarium św. Józefa*, Kalisz 4 VI 1997, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 930.

⁴⁰ Por. Tenże, *Homilia wygłoszona w czasie Mszy św.*, Olsztyn 6 VI 1991, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 666.

⁴¹ Por. Tenże, *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte*, Gdańsk 12 VI 1987, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 479.